

Araştırma Sunumu / Research Article

YAŞLI İSTİSMARI VE İHMALİ

Elder Abuse and Neglect

Nagihan GÖKÇE

Kastamonu Üniversitesi, nagisyasar@gmail.com

Öz

İçinde bulunduğumuz dönemde insan ömrünün uzaması ve doğum oranının azalmasının etkisiyle yaşlı nüfusunda artış oluşmaktadır. İnsan ömrünün son evresi olan yaşlılıkta insan değer kaybına uğramakta, çevresine bağımlılığı artar, ekonomik gücü zayıflar ve bu gelişmelerin etkisiyle çeşitli sorunlar yaşar. Yaşlının bu durumu çevresindekiler içinde sorunlar oluşturmaktadır. Özellikle yaşlı istismarı ve ihmali hem yaşlı hem de çevresindekilerin yaşadıkları sorunlara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı yaşlı ihmali ve istismarını her yönüyle ele almak ve ihmali ve istismarı öneyici yolları tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı; Yaşlı İhmali; Yaşlı İstismarı

Abstract

Extention of human life and decrease of birth rate cause increase in elderly population in this era. Elderliness is the last step of human life. In this step, human loses value, his/her dependence to other people increases, economical power weakens and with all these changes s/he lives some problems. This situation of elderly creates some problems for her/his enviroment, too. Especially, elderly abuse and neglect emerges depending on problems of both elderly and people around her/him. Aim of this study is to discuss elderly abuse and neglect and to discuss suggestions to prevent it.

Key Words: Elderly, ElderAbuse; Elder Neglect

1. Giriş

Günümüzde doğum oranının azalması ve insan ömrünün uzamasına bağlı olarak yaşlı nüfus artmaktadır. İnsan ömrü açısından ele alındığında son evreyi gösteren yaşlılık döneminde yaşlılar açısından tecrübe edilen bazı durumları şöyle sıralayabiliriz:

Yaşanan ekonomik, kültürel ve sosyal değişimler sonrasında geleneksel aile yapısı kırılmaya başladığı için yaşlı statü kaybına uğrar.

Yaşlının fiziksel ve zihinsel fonksiyonları zayıflar, kaza riski artar ve bunların etkisiyle de çevresindeki diğer bireylere bağımlılığı artar.

Üretkenliği olmadığı için yaşlının ekonomik gücü buna bağlı olarak zayıflar.

Tüm bunlara bağlı olarak da yaşlı sosyalleşmede sorunlar yaşar.

Yukarıda belirtilen durumlar yaşlılar ve yaşlı yakınları için çeşitli sorunlar oluşturmaktadır. Özellikle yaşlılara bakım ve yaklaşım sorunları yaşlıların ihmal ve istismarına yol açmaktadır. İstismar ve ihmal tüm yaşlı bireylerde görülebilir ancak özellikle mental bozukluğu, temel ihtiyaçlarını karşılamada başkalarına bağımlılığı, depresyonu olan ya da hasta, duyarlı/hassas yaşlı bireyler risk gruplarını oluşturur (Akdemir, Görgülü, & Çınar, 2008). Yaşlıların maruz kaldığı ihmaller ve istismarlar bazen farkında olmadan bazen de kasıtlı olarak gerçekleşmektedir. Yaşlı istismarı ve ihmali gerçekleştirilen kişiler yaşlı yakını olabildiği gibi, hastane personeli, kaldığı huzur evi ya da yaşlı bakım evi personeli de olabilir.

2. Yaşlı istismarı

Yaşlı istismarı, yaşlının yaşamını ve varlığını tehdit eden bir davranıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2015) yaşlıların güvendikleri insanlar tarafından önemli ve kalıcı sonuçlara neden olan kötü davranışlarına sürekli maruz kaldıklarını belirttiklerini vurgulayarak yaşlı istismarını “yaşlı insanlara karşı, herhangi bir güven beklentisi içerisinde gerçekleşen, sıkıntı ve zarara neden olabilecek bir kez veya tekrarlanan hareket veya uygun davranış eksikliği” olarak tanımlamaktadır. Modernleşme, sanayileşme, yaşlı nüfus oranının artması, kadınların daha fazla çalışma

hayatına girmesi yaşlı istismarı oranını artırmaktadır (Artan, 2016). Yaşlı istismarı araştırmaları geçmiş çalışmalarda aile içi şiddet konusuyla birlikte ele alınmaktaydı. Özellikle 1975 yılında Baker ve Burston (akt. Artan, 2016) tarafından yapılan araştırmada yaşlı istismarı ilk kez aile içi şiddetin bir türü olarak tanımlanmıştır. Daha sonra yapılan araştırmalarda aile içi şiddetten ayrılarak bir yaşlı sorunu olarak ele alınmaya başlamıştır.

3. Yaşlı istismarı türleri

Yaşlı bir birey, yaşamsal fonksiyonları yavaşlamış da olsa, bir sağlık engeli yoksa ve geliri varsa yaşamını bağımsız olarak idame ettirebilir. Fakat aksi durum söz konusu olduğunda yaşlılar için diğer bireylere bağımlılık kaçınılmaz bir durumdur. Bağımlılık durumundaki yaşlıların bilinçli ve bilinçsiz olarak istismarı söz konusu olabilmektedir. İstismar kelimesi daha çok şiddet ile eşleştirilse de; şiddeti de kapsayan bir kelimedir. Yaşlı istismarı üzerine yapılan çalışmalar istismarı dört kategoride ele almışlardır: a) fiziksel istismar, b) psikolojik istismar, c) cinsel istismar, d) ekonomik ve hak istismarı. Bu türleri şu şekilde açıklayabiliriz (Artan, 1996; Ward, 2000; Sayat ve Duran, 2004; Fulmer, 2008; Kıssal, 2008; Şahin ve Yağan, 2013; Daşbaşı, 2014; Yeşil, Taşçı, & Öztunç, 2016):

Fiziksel İstismar: Yaşlıların fiziki olarak maruz kaldıkları her türlü istismara fiziksel istismar denir. Psikolojik istismar ve ihmal de fiziksel istismarı tetikleyen nedenlerdir. Fiziksel istismarın göstergeleri olarak karşılaşılabilecek durumlar:

Vücutta sebebi açıklanamayan morluklar görülebilir. Boyun bölgesinde boğazın sıkılması ile uyumlu parmak izleri; gövdede, kalçada ve genital bölgelerde tekme ya da yumrukla uyumlu izler; kol ve bacaklarda elle sıkıca tutma sonucu oluşmuş parmak izleri; ısırık ya da tırnak ile uyumlu izler görülür. İstismar izleri her türlü aletle oluşturulabileceği gibi biçimsiz ve tanımlanamayan morluklar şeklinde de karşımıza çıkabilir. Ağız içi ve dudaklarda zorla beslenmeyi veya ağız tıkanmasını düşündüren morluk ya da sıyrıklar da olabilmektedir.

Yanıklar kötü muamelenin tipik şekli olmakla birlikte kaza ile ayrımının iyi yapılması gerekmektedir. Sigara ve kibrit yanıkları, ızgara, radyatör ve ütü gibi sıcak metallere temas, sıcak sıvıların vücut üstüne dökülmesi sonucu haşlanma, kimyasal madde veya elektrik yanıkları yanı sıra en sık görülen istismar şekilleridir.

Baş bölgeleri yaralanmaları ölüm ya da sakatlık riskini arttırabilir. Sıklıkla kafatası kırıkları, saçlı deride morluk ve hematoma, subaraknoidal kanama¹, subduralhematom², göz çevresinde morluklar, retina kanamaları benzeri lezyonlardır. Burun kınığı ve kanamaları, diş kırıkları, kulak yaralanmaları da görülebilen diğer lezyonlardır.

Göğüs, karın ve ürogenital bölgelerde oluşan künt ya da kesici delici alet yaraları sonucu oluşan iç organ ve damar yaralanmaları hayati önem taşır.

Özellikle sebebi açıklanamayan düşme ve yaralanmalar sonrası oluşan kırıklarda, kişide mevcut hastalıklar da dikkate alınarak kırıkların oluş mekanizmaları aydınlatılmalıdır.

Bunun yanı sıra, yaşlının tedavisi için gerekli ilaç ve aletlerin yaşlıdan esirgenmesi, yiyecek, içecek ve ihtiyaçlarının zamanında giderilmemesi ve giderilirken isteksiz ve umursamaz davranarak yaşlıyı sıkıntı ve strese sokma da aktif fiziksel istismar olarak tanımlanmaktadır.

Psikolojik İstismar: Psikolojik istismar duygusal olarak yaşlının kendisini kötü hissetmesine neden olmaktadır. Psikolojik istismar arasında hakaret etme, isim takma, azarlama, yok sayma, korkutma, aşağılama, tehdit etme, yalnız bırakma, küçümseme, utandırma, sürekli eleştirme, zorla çevresinden ayırma, suçlama gibi duygusal ve zihinsel sıkıntı yaratacak durumlar sayılabilir.

Cinsel İstismar: Yaşlı bireyin onayı olmadan, kandırılarak ya da zihinsel yetersizlik gibi durumlarda ondan cinsel yönde faydalanılması durumudur. Cinsel istismar arasında zorla ilişkiye girme, yaşlının onayı olmadan çıplak fotoğrafını çekme, zorla soyma, zorla bedenine dokunma gibi davranışlar vardır. Cinsel istismar yaşlı bireyde

¹ Beyin kanaması

² Kanın sert beyin zarları arasında birikmesi

psikolojik sorunlara neden olabilmektedir. Yaşlı bireyler cinsel istismarı utandıkları için, kendisine bakan kişinin cezalandırılacağını düşündüğü için ve bulunduğu ortamdan koparılacağını düşündüğü için çoğunlukla saklamaktadır. Bu sebeple istismarın yaşlılardaki belirtilerini gözlemlemek yaşlıya yardımcı olabilmek adına önemlidir. Cinsel istismarın belirtileri olarak açıklanamayan anal ve vajinal kanamalar, kanlı yırtık giysiler, genital bölge ve göğüsteki çürük, sıyrık ve morluklar, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, vajinal enfeksiyonlar, cinsel davranışlarda farklılaşma sayılabilir.

Ekonomik ve Hak İstismarı: Yaşlının parasının ve/ya malının kendisine bakan birey tarafından yaşlının onayı olmadan gasp edilmesi ya da kötüye kullanılması durumudur. Yaşlı yakınları içinde buldukları ekonomik sıkıntılardan dolayı haneye katkıda bulunması açısından yaşlının yaşlı ya da emekli maaşı için bakımını üstlenebilmektedir. Yaşlı yakını yaşlının onayı olmasa da bakımını üstlendiği için onun parasını kullanma hakkı olduğunu düşünebilir. Ekonomik ve hak istismarı, diğer istismar türleriyle de bağlantılıdır.

4. Yaşlı ihmali

Yaşlı ihmali yaşlı istismarı ile bağlantılı olarak gerçekleşmektedir. Yaşlı bireylerin, saygıdan, ekonomik bağımsızlıktan, kendisiyle ilgili kararlardan ve seçimlerden yoksun bırakılarak insan haklarının, yasal ve medikal haklarının ihlal edilmesidir (Kalaycı, Yazıcı, & Şenkaynağı, 2015). İhmal durumu sadece yaşlının çevresindekiler tarafından kaynaklanmamaktadır. Aynı zamanda gittiği ya da başvurduğu kurumlar ya da yaşlının kendisi de bu düşünceye sahip olabilir. Bu sebeple yaşlı ihmali ailesel, kurumsal ve kendi kendini ihmal olarak üç boyutlu ele alınmaktadır. Yaşlıya yönelik gerçekleştirilen ihmaller arasında bilerek veya bilmeden yaşlı bireyden yiyecek, içecek, ilaç, tıbbi cihaz gibi (protez, gözlük, işitme cihazı) ihtiyaçlarını esirgemek, bakım vermedeki sorumluluklarını yerine getirmede isteksiz davranarak veya reddederek yaşlıya duygusal, fiziksel acı ve sıkıntı vermek, yeme, giyinme, ısınma, kişisel hijyen gibi gereksinimlerin karşılanmaması, duygusal-sosyal uyarının sağlanmaması, uzun zaman yalnız bırakılması vb. yer

almaktadır(Aslan, 2012). Yaşlının kendi kendini ihmali ise yaşlının kendi kendine dikkat ve özeni sağlamada yetersiz kalması durumudur (Erkal, 2014).

Yaşlı ihmalinin varlığını gösteren durumlar Uysal (2002) tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

- Yaşlının bedensel temizliği ya da giyinmesine yardım etmede yetersizlik,
- Yaşlının bedensel ve ruhsal sağlık gereksinimlerini sağlamada yetersizlik (yaşlının tedaviyi reddettiği durumları içermez),
- Yaşlının sağlığını ve güvenliğini tehdit eden zararlardan korumada yetersizlik,
- Yaşlının bakımına gerekli dikkat ve özen göstermesinde yetersizlik (Kendi Kendini İhmal)

Yaşlı ihmalinin olası belirtileri arasında kötü cilt hijyeni, vücutta hastalıkla bağlantısı olmayan su ve kilo kaybı, beslenme bozukluğu, kirli giysi ya da yatak sayılabilir (Aslan, 2012).

5. Yaşlı istismar ve ihmalinin nedenleri

Yaşlı nüfusun giderek artması, sosyal güvence yetersizliği, yaşanan ekonomik nedenlere bağlı olarak yaşlı ihmal ve istismarına neden olsa da bu durum sadece yaşlının durumundan kaynaklanmaz. Fakat yaşlıların durumuna bağlı olarak değerlendirildiğinde; risk grubundaki yaşlılar diğerlerine nazaran daha fazla istismara maruz kalmaktadır. Bunun yanı sıra yaşlılar arasında fiziksel ve zihinsel yönden zayıf, ekonomik olarak bağımlı, eğitim seviyesi düşük ve kadın olan yaşlıların istismar ve ihmale maruz kalma olasılığı diğer yaşlılara göre yüksektir (Kıssal, 2008). Yaşlı istismar ve ihmaline neden olan birçok etken vardır ve bu etkenler çoğu zaman birbiriyle bağlantılıdır. Başlıca nedenler(Keskinoğlu, Giray, Pıçakçief, Bilgic, & Ucku, 2004; Kıssal, 2008; Şahin & Yağan, 2013; Uysal, 2002; Yeşil et al., 2016):

Yaşam süresinin uzaması: Yaşam süresinin uzaması bağımlılığı arttırarak yaşlı bireyin temel ihtiyaçları konusunda yaşlı ile ilgilenen kişiye fiziksel sorumluluklar yüklemektedir. Bu durumda ihmal ve istismarı etkileyen ve arttıran önemli bir etkidir.

Yaşlı bireyden kaynaklı etmenler: Yaşlı bireyin fiziksel ve zihinsel yetersizliği, hakkını koruma/ savunma da boşluk oluşturmakta, kendi koruma ve kurtarmada yetersiz kalması, bulunduğu durumdan ötürü bağımlı olması vb. gibi etkenler istismar ve ihmale neden olabilmektedir.

Yaşlı bakımını üstlenen bireyden kaynaklanan etmenler: Hastalık, düşük benlik algısı, öz kontrol yetersizliği, yaşlıya bakma zorunluluğu, yaşlı ile anlaşamama, öfke, aile içi yaşanan sorunlar, cazip maddi kaynağının olmaması ya da ekonomik yönden yaşlıya bağlı olma yaşlı istismar ve ihmali tetiklemektedir. Kişi bazen kasıtlı bazen de kasıtsız olarak istismar ve ihmale neden olmaktadır.

Ekonomik sorunlar: Yaşlı bireyin işsiz olması ve yaşlı ile ilgilenen kişiye ekonomik yük olarak üzerindeki gerginliği arttırması istismar ve ihmali arttırmaktadır. Buna ek olarak, yaşlının herhangi bir geliri (emekli ya da yaşlı aylığı gibi) varsa da ekonomik gelirinin de istismarı söz konusu olmaktadır. Genellikle yaşlılarla ilgilenen yakınları bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde yaşlının parasını istismar etmektedir.

Göç: Özellikle kültürel ve sosyoekonomik değişimler göç kaynaklı bir etkidir. Yaşlının değer kaybına uğraması kültürel değişimden kaynaklanmaktadır. Bu tarz değişimler de istismar ve ihmale neden olmaktadır. Göçle beraber sosyal ilişkilerde kırılmalar yaşanmaktadır; fakat bu durum yaşlıların daha yalnızlaş(tırıl)masına, eve kapanmasına/ kapatılmasına neden olmaktadır. Böylelikle yapılan istismar ve ihmal fark edilmediği sürece eski geleneksel aile değerine sahip olan yaşlı tarafından da dile getirilmemektedir.

Yaşlı ile ilgilenen kişinin bağımlılıkları ve mental rahatsızlığı: Yaşlı ile ilgilenen kişinin alkol, uyuşturucu ve/veya hap gibi bağımlılıkları ve akıl sağlığının yerinde olmaması yine yaşlı istismar ve ihmali etkilidir.

Toplumsal cinsiyet: Yapılan araştırmalarda kadınların erkeklerden daha uzun ömre sahip olduğunu göstermektedir. Bu bilgi dikkate alındığında yaşlı kadınların istismara ve ihmale daha çok maruz kaldığı söylenebilir. Ayrıca yavaş yavaş kırılmaya başlasa da geçmişte kadınların iş yaşamında aktif olarak yer almaması bugünün yaşlı kadınlarında ekonomik yönden de bağımlılık oluşturmaktadır. Bu yönden yaşlı kadınlar yaşlı erkeklere göre dezavantajlı konumdadır. Yaşlılığın bakımını üstlenen kişi bazen haklı olduğunu düşünerek istismar ve ihmale neden olabilmektedir.

Ev ve çevre koşulları: Olumsuz ev ve çevre koşulları istismar ve ihmali tetiklemektedir.

Ailedeki şiddet eğilimi: Yaşlılığın bakımını üstlenen aile bireylerinde şiddet eğilimi varsa, gerilim anında savunmasız olan yaşlı bireye şiddet uygulayabilmektedirler.

Kurumsal faktörler:Kurumlarda kalan yaşlıların bakım ihtiyacı, çalışanların düşük ücret almaları, yetersiz ya da aşırı çalışıyor olmaları yaşlı istismar ve ihmeline neden olabilecek etmenlerdir.

Yaşlı istismar ve ihmali nedenleri genellikle birbiriyle ilişkilidir. İhmal ve istismarın yaşlı bireyler üzerinde olumsuz sonuçları vardır. Fiziksel yaralanma, ekonomik zararın yanı sıra daha çok psikolojik sorunlara neden olmaktadır. Yaşlılarda öğrenilmiş çaresizlik hissi, suçluluk, utanç, korku, anksiyete ve posttravmatik sendrom³, stres, depresyona neden olabilmektedir (Kıssal, 2008).

6. Yaşlı istismar ve ihmalinin önlenmesi

Yaşlı ihmal istismarının hiçbir şekli kabul edilemez ve ihmal ve istismar suç teşkil etmektedir. Anayasamızda yaşlı ihmal ve istismarını doğrudan içeren bir madde olmasa da bu konu ile ilişkilendirilebilecek maddeler bulunmaktadır. Anayasa'nın

³Posttravmatik sendrom: Posttravma tik Stress Bozukluğu (PTSB), Travma yaratan önemli bir olay sonrası ortaya çıkan ve kişide aşırı uyarılma hali (hipervizilans), travmayı hatırlatan ve ya çağrıştıran uyaranlardan kaçınma ve kişinin travmatik olayı rüyalar ve “flash beck” ler yoluyla yeniden deneyimle bulguları ile seyreden ve en az bir ay boyunca süre gelen bir mental bozukluktur (Şuer, 2005).

17. maddesi “Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı”; Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 102. maddesi “Cinsel saldırı”; TCK’nın 232. Maddesi “Kötü Muamele”; TCK’nın 233. maddesi “Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali”; TCK’nın 280. maddesi “Sağlık mesleği mensuplarının suçu bildirmemesi” yaşlı istismar ve ihmali ile ilişkili maddelerdir (Şahin & Yağan, 2013).

İstismar ve ihmallerin önlenmesi adına araştırmacılar tarafından da öneriler geliştirilmiştir (Keskinöğlü et al., 2004; Yeşil et al., 2016):

Yaşlıya sevgi ve saygı bilincinin kazandırılmasında ailelere ve eğitim kurumlarına önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu bağlamda ilköğretim, lise ve üniversiteleri kapsayan aktiviteler planlanmalıdır.

Özellikle istismar ve ihmal yönünden risk taşıyan yaşlı bireylere (Alzheimer, demans gibi mental sorunu olan hastalar gibi) bakım verenlerin sorumluluklarını yerine getirmede yaşadıkları bilgi ve beceri eksikliği, yaşadıkları korku, anksiyete, stres, davranış sorunları, baş etmede yetersizlik, iletişim kurma ve tedavi gibi konularda topluma yönelik eğitim, danışmanlık ve sosyal destek hizmetlerinin sağlanması son derece yararlıdır.

7. Sonuç ve öneriler

Yaşlılık konusunda politikaların üretilmesi ve bu politikaların yaşama geçirmesi konusunda ilgili kurumların daha duyarlı davranması gerekmektedir.

Yaşlanma 2002 Uluslararası Eylem Planının; yaşlılara karşı her türlü istismar, ihmal ve şiddetin ortadan kaldırılması hedeflerine ilişkin ulusal eylemlerin saptanarak, yaşama geçirilmesiyle yaşlıların topluma kazandırılması gerçekleştirilebilir.

Ülkemizde yaşlı bakımıyla ilgili yürürlükte olan mevzuatın toplumun sosyo-kültürel yapısına uygun olarak güncelleştirilmesi gerekmektedir. Yaşlılık politikalarının geliştirilmesinde temel felsefe üç amacı kapsamalıdır:

- Öncelikle yaşlıların parasal güvencesi teminat altına alınmalıdır.
- Yaşlıların topluma aktif katılımını sağlayacak olanaklara yer verilmelidir.

•Yaşlıların kendilerini geliştirmelerine, sağlıklı yaşlanmalarına ve sağlıklı yaşamlarına olanak sağlayacak hizmetler sunulmalı ve ortamlar yaratılmalıdır.

Yasal önlemler olarak yaşlıya;

İleride yetersizlik yaşayabileceği durumlarda yasal açıdan koruyacak birilerini, örneğin kendisini temsil edecek bir avukat veya yasal güçten destek öneriler alması,

Yasal ve sosyal anlamdaki görüşlerini periyodik olarak devam ettirmesi,

Banka hesaplarını veya sosyal güvenlik evraklarını kontrol ederek düzenlemeler yapması,

Yanında güvenebileceği biri olmadan ve incelemiden herhangi bir doküman veya evrak imzalamaması, evden yalnız ayrılmaması önerilebilir.

Yaşlı istismar ve ihmalinin önlenmesinde tanı özellikle önem taşımaktadır. Yaşlının istismar ve ihmalinin belirlenmesinde kişisel ve ailesel engeller, sağlık çalışanları ve kurumsal engeller gibi çeşitli zorluklar da vardır. Çünkü yaşlı bireyler istismara uğradığını fark edemeyebilir ya da yaşlı korku, utanç, çekingenlik vb. gibi çeşitli nedenlerden dolayı dil getiremeyebilir. Bu sebeple yaşlının istismar ya da ihmal edildiğinin sağlık görevlilerince tespiti hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle yaşlılara hizmet veren sağlık görevlilerinin özellikle ihmal ve istismar konusunda eğitilmeleri son derece önemlidir. Böylelikle sağlık görevlileri de ailelerin yaşlılık sorunları, ihmal ve istismar konularında bilinçlenmesine yardımcı olabilir. Bu tarz bir bilinçlenmeyi sağlamak adına, sağlık personellerinin yanı sıra görsel medyanın da aktif olarak kullanılması mesajların daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Akdemir, N., Görgülü, Ü., & Çınar, F. İ. (2008). Yaşlı İstismarı ve İhmali. . *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 2008, 68-75.
- Artan, T. (1996). Aile içi fiziksel yaşlı istismarı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi: İstanbul.
- Artan, T. (2016). Huzurevinde Kalmakta Olan Yaşlılarda Yaşlı İstismarının Bir Türü Olarak Ekonomik İstismar. *HSP*, 3(1), 48-56.
- Aslan, H. (2012). *Yaşlıların İstismar ve İhmal ile Karşılaşma Durumları ve Etkileyen Faktörler*. (Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Daşbaşı, S. (2014). 65 Yaş Üstü Bireylerin Aile İçi Yaşlı İstismarı Konusundaki Değerlendirmeleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Erkal, S. (2014). Aile İçi Şiddet ve Yaşlılar. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/237396551_AILE_ICI_SIDDET_VE_YASLILAR
- Fulmer, T. (2008). Screening for mistreatment of older adults. *American Journal of Nursing*, 108(12), 52-59.
- Kalaycı, I., Yazıcı, S. Ö., & Şenkaynağı, A. (2015). Yaşlı Yakınlarının Şiddet Algısı: Süleyman Demirel Hastanesi Örneği. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2015(1), 22-33.
- Keskinoğlu, P., Giray, H., Pıçakçıefe, M., Bilgic, N., & Ucku, R. (2004). Yaşlıda Fiziksel, Finansal Örselenme ve İhmal Edilme. *Türkish Journal of Geriatrics*, 7(2), 57-61.
- Kıssal, A. (2008). *İzmir'de Bir Sağlık Ocağı Bölgesindeki Yaşlıların İstismar ve İhmalle Karşılaşma Durumları ve Etkili Olan Etmenlerin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Sayan, A., & Durat, G. (2004). Yaşlı İstismarı ve İhmali Önleyici Girişimler. *Ankara Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 7(3), 97-106.
- Şahin, M. F., & Yağan, M. (2013). Yaşlılarda Ölüm-Etik Kavramları, Yaşlı İstismarı ve Adli Boyut. In M. Altındış (Ed.), *Yaşlılarda güncel sağlık sorunları ve bakım* (pp. 287-294). İstanbul: İstanbul tıp kitabevi.

- Şuer, T (2005). Psttravmatik Stres Bozukluğu. İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Etkinlikleri, Medikal Açıdan Stres ve Çareleri Sempozyumu Dizisi (47): 205-210.
- Uysal, A. O. (2002). Dünyada Yaygın Bir Sorun: Yaşlı İstismarı ve İhmali. *Aile ve Toplum*, 2(5).
- Ward, D. (2000). Ageism and the abuse of older people in health and social care. *British Journal of Nursing*, 9(9): 560-563.
- WHO. (2015). *World Report On Aging and Health*. Retrieved from Lüksemburg.
- Yeşil, P., Taşçı, S., & Öztunç, G. (2016). Yaşlı İstismarı ve İhmali. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 128-134.